

نسخه برگردان «جنگ بیاض»

جنگ بیاض / به اهتمام توفیق ه. سبحانی. - تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۴، ۹۰ ص. (ضمیمه شماره ۴ فصلنامه میراث مکتوب).

مجله «آینه میراث» چهارمین ضمیمه خود را به نام «جنگ بیاض» منتشر کرد و آن سی و نه برگ است از جنگی کهن نبشت که از گزند روزگار برکنار مانده و به دست دوست فاضل گرامی دکتر توفیق ه. سبحانی - از شیفتگان پارسی گو و پارسی دان - به چاپ رسیده است.

ظاهراً نامی را که مجله بر آن نهاده است باید جنگ بیاض خواند تا مفهومکی از آن به ذهن خطور کند. ورنه اگر آنرا جنگ بیاض بخوانیم معنایی درست ندارد زیرا جنگ و بیاض گویای یک مصداق اند. می دانیم که بیاض بطور اخص به معنای دفتراهایی است که از عرض باز بشود. وضع تحریر کلمات رکابه که معمولاً وسط عرض صفحه فوقانی این اوراق نوشته شده حکایت از بیاضی بودن نسخه می کند. پس شاید گویاتر می بود اگر نسخه «جنگ بیاضی» نامیده شده بود.

این اوراق بازمانده جنگ که خط آن در یادداشت دارنده پیشین اوراق از قرن ششم و هفتم دانسته شده (البته اواخر هفتم و اوایل هشتم) شاید متناسب تر باشد، به استاد همان که آقای توفیق سبحانی در مقدمه خود نوشته است: «شاعران این مجموعه در اوایل قرن هفتم هجری یا پیش از آن

می زیسته اند». از جمله مسلم است که کمال اسمعیل در ۶۳۵ کشته شده است. جنگ حاوی قصایدی است از خواجه رشید (۱)* - انوری (۲) - سنائی (۲) - شمس طیبی (۵) - برهان الدین سمرقندی (۲) - حسام الدین نبیره (۲) - ضیاء الدین فارسی (۲) - شمس الدین معزی (۱) - خاقانی شروانی (۱) - ناصر خسرو (۱) - منوچهری دامغانی (۲) - کمال اسمعیل اصفهانی (۲) - مجیر بیلقانی (۱) - برهان الدین سمرقندی (۲) - حسن غرنوی (۱) و ...

آقای دکتر سبحانی در مقدمه خود اهمیت نسخه را به مناسبت وجود اشعاری که برای تاریخ ادبیات تازگی دارد و خبری از آنها نبود به تفصیل گفته است مانند اشعار ضیاء الدین فارسی (که همان خجندی دانسته شده) و برهان الدین سمرقندی و حسام الدین نبیره و این نتیجه را گرفته اند که «مجموعه حاضر شامل ۶۵۵ بیت و یک مصراع است و اشعار موجود در آن در هیچ مأخذ و تذکره ای ثبت نشده». این نسخه از نظر ضوابط نسخه شناسی بجز مشکول بودن بعضی از کلمات که آقای دکتر سبحانی در مقدمه بدان اشاره کرده اند مانند سخن (ص ۱۸، ۶۹، ۷۹)، نه جوان

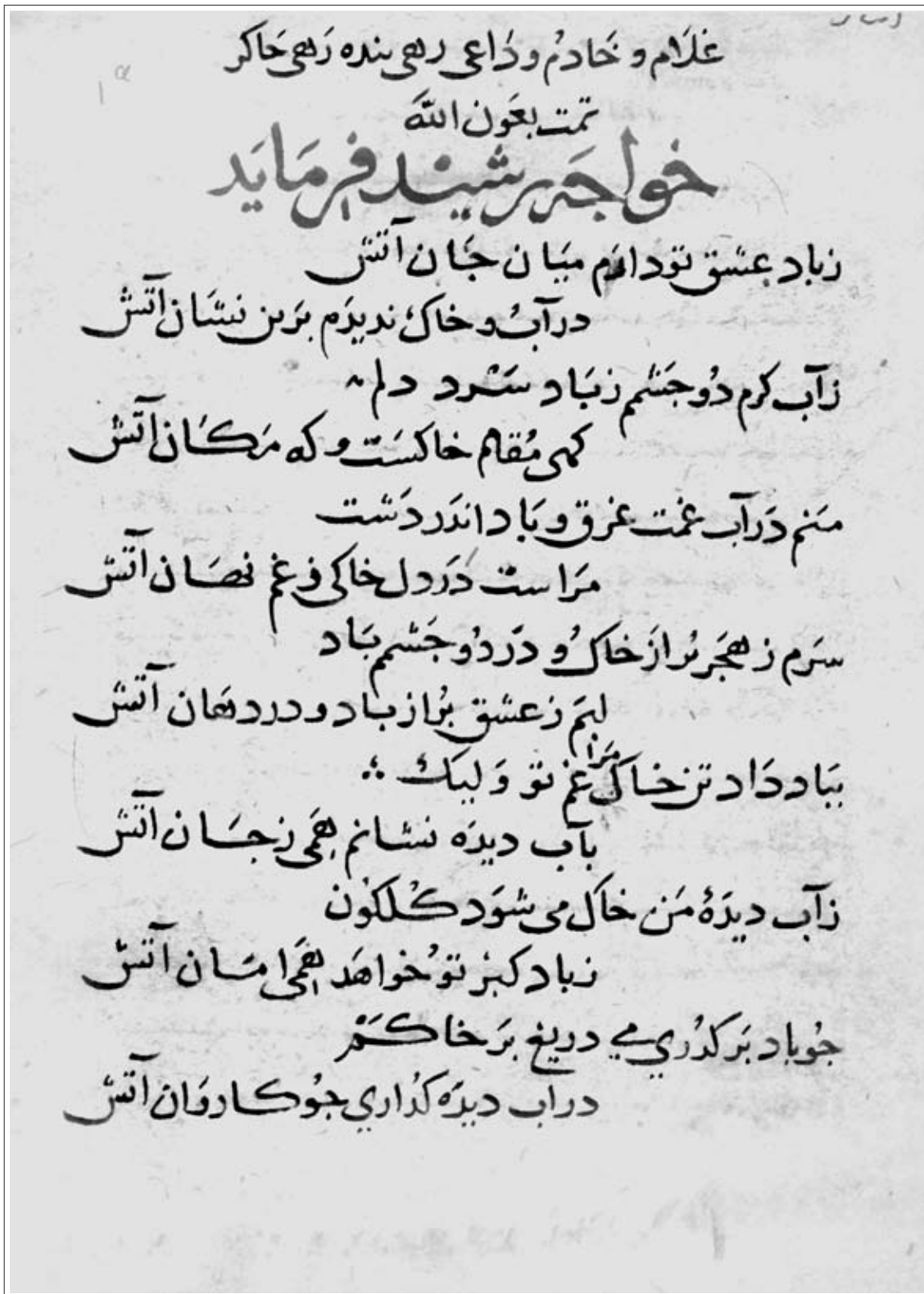
(ص ۱۹۷)، چنان (ص ۴۴ و ۷۴)، برادر (ص ۵۲)، بُر باید (ص ۵۸)، بُرسید (ص ۶۸)، چون (ص ۷۶)، سوار (ص ۸۵)، ژرفشند (ص ۶۸)، چُنین (ص ۷۱) دارای بعضی خصائص نسخه نویسی قدیم است از جمله: آوردن نگاره (۴۰) برای پر کردن جاهای خالی حتی میان کلمات یک مصراع (ص ۱۵، س ۳ و ص ۴۴ سه سطر قبل آخر) و آوردن .۰ یا .. در دل حرف نون آخر کلمه یا شین آخر (ص ۱۷ و ۴۳) یا ب آخر (ص ۱۹) یا ی (ص ۳۵ س ۳) و گاهی در آخر سطرها (ص ۶۹، ۷۱) و آوردن ح و ع بسیار کوچک زیر حروف کلماتی که ح و ع در آنها هست. آوردن «ژ» به سه نقطه، مثلاً مژ (ص ۱۹)، ازدها (ص ۴۲ س ۳)، مژده (ص ۴۴ س ۵). گاهی آوردن «پ» به سه نقطه مثلاً پی (ص ۲۳، ۴۶)، پزم (ص ۳۰). آوردن دو نقطه زیر «پی» به کرات. آوردن سه نقطه بر روی «ف» در مواردی که باید آن را به مرسوم تلفظ کهن آن خواند مثلاً بر روی افکنندن (ص ۲۴). پرکردن میان «ی» به اشکال مختلف (ص ۵۴).

یئ یئ یئ بی یئ
 آوردن شکل ۸ بر روی حرف «ر» (ص ۶۷، ۷۱) و برای پرکردن جای خالی (ص ۸۳). آوردن «ء» زیر «سین» به جای سه نقطه که مرسوم بوده (ص ۳۳، ۳۵).

* اعداد درون ( ) تعداد قصاید را نشان می دهند.

هرچه از این دست نسخه‌های «پدر مادرار» مطالعات مربوط به ضوابط نسخه‌شناسی بدین ترتیب و تمهید پسندیده قدر و منزلت به صورت نسخه‌برگردان تکثیر و نشر شود بهتر و بیشتر گسترش خواهد یافت و شاید نسخه‌های دیرینه والائی بهتری پیدا کند. ایرج افشار

برگی از «جنگ بیاض» از کاتب و گردآورنده‌ای ناشناخته از سده ۸ ق (تهران، مجموعه شخصی توفیق هـ سبحانی).